

Glänta – barnbibliotek på sjukhus

Jenny Meyer, Maria Bom, Catarina Rådefjäll

Sjukhusbiblioteken Futurum, Region Jönköpings län

jenny.a.meyer@rjl.se

Problemformulering

Alla barn har enligt barnkonventionen rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder och rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. Det vill vi ta fasta på och sedan 2019 pågår ett treårigt projekt för att långsiktigt utveckla, utöka och fördjupa verksamheten i barnbiblioteket Glänta på Länssjukhuset Ryhov i Jönköping.

Att vara barn och patient på en sjukhusavdelning innebär att ryckas ur sitt normala livssammanhang. På samma sätt kan det vara för barn som är anhöriga till någon som är svårt sjuk. Vi vill ge barn och unga på sjukhus tillgång till litteratur och annan kultur på för oss nya sätt. Bilderbokens möjligheter, berättelsens kraft, tillgänglighet och ett biblioterapeutiskt förhållningssätt är några ledord i vårt arbete.

Vi har som mål att nå fler barn och unga i vården, bland annat genom uppsökande verksamhet och ser framför oss tre målgrupper: barn och unga som besöker sjukhuset, föräldrar och andra närstående, och vårdpersonal som möter barn och unga i sitt arbete.

En förutsättning för att utveckla sjukhusbibliotekets barnverksamhet är dialog och samverkan med barnkliniken och andra enheter inom Region Jönköpings län. För att verksamheten ska bli relevant måste vi lyssna in dem som är vår främsta målgrupp, det vill säga vi behöver ta del av barn och ungas berättelser, erfarenheter, perspektiv.

Eftersom vi befinner oss i en vårdmiljö är det också viktigt att det vi gör har stöd i aktuell forskning inom vård och hälsa. Vi behöver alltså kontinuerligt samla kunskap och utveckla vår verksamhet med stöd av evidens och forskning om barn och ungas hälsa och utveckling.

Bakgrund

Sjukhusbiblioteken i Region Jönköpings län arbetar aktivt med ett biblioterapeutiskt arbetssätt. Vi vill bidra till en hälsofrämjande miljö för patienter, närstående och personal inom hälso- och sjukvården i vår region. Vi ser också att sjukhusbiblioteken kan bidra i en läkande process och ge ökad livskvalitet, genom att skönlitteratur och berättande i olika former kan ha en rehabiliterande och läkande funktion.

Hösten 2017 gick två av våra bibliotekarier den första uppdragsutbildningen i ett biblioterapeutiskt arbetssätt på Ersta Sköndal Bräcke högskola. På vårterminen 2018 startade de första biblioterapeutiska läsgrupperna för patienter och personal på Ryhov.

Några månader senare fick vi möjlighet att göra ett pilotprojekt, också på Ryhov, som om det föll väl ut skulle kunna leda vidare till ett nytt barnbibliotek. Den hösten fick besökare på sjukhuset ta del av en utställning med barnboksillustrationer, popupbibliotek, minisagoföreställningar och pyssel. Det var ett samarbete inom Region Jönköpings län mellan Bild och form gestaltning, Regionbibliotek, Sjukhusbiblioteken, Servicecenter, KulturSjukhuset och Lekterapin. Efter utvärdering av höstaktiviteterna beslutade vi att genomföra en så kallad Barnrond och låta ett nytt biblioteksrum för barn och unga som besöker sjukhuset ta form.

Barnbiblioteket Glänta invigdes den 4 april 2019 och nu pågår ett treårigt projekt med stöd av Kulturrådet och Regionbibliotek för att utveckla och fördjupa barnverksamheten. Parallellt har vi fortsatt att utveckla bibliotekets biblioterapeutiska vuxenverksamhet med läs- och skrivgrupper för både patienter och personal.

Metod

Samverkan

Genom projektets alla delar löper en process med målet att utifrån fokus på barn och unga stärka samverkan och utveckla samarbetet mellan sjukhusbibliotek och andra enheter och aktörer, främst inom vår egen organisation men även externt.

Barnrond

Barnrond är en metod som används i Region Jönköpings läns arbete för att säkra barns rätt till en god och likvärdig hälso- och sjukvård. Barnronden ska ge barn och ungas perspektiv på vårdens miljö vad gäller säkerhet, information och trivsel. Metoden beskrivs på Region Jönköpings läns webbplats och är ett stöd som visar hur man på ett enkelt och strukturerat sätt kan bjuda in barn, informera föräldrar, samla in synpunkter och ge återkoppling till barnen som deltagit.

Pröva nya arbetssätt

Projektet ger utrymme för att fördjupa kontakter och pröva nya arbetsmetoder. Målet är att hitta fram till samarbeten och kvalitativa arbetssätt som är hållbara över tid. Med nya arbetssätt menar vi att de i något avseende är nya för oss. Det inkluderar hur vi kan använda oss av rummet, medier, läsfrämjande och biblioterapeutiska metoder, men också att hitta strukturer för reflektion och att dela erfarenheter.

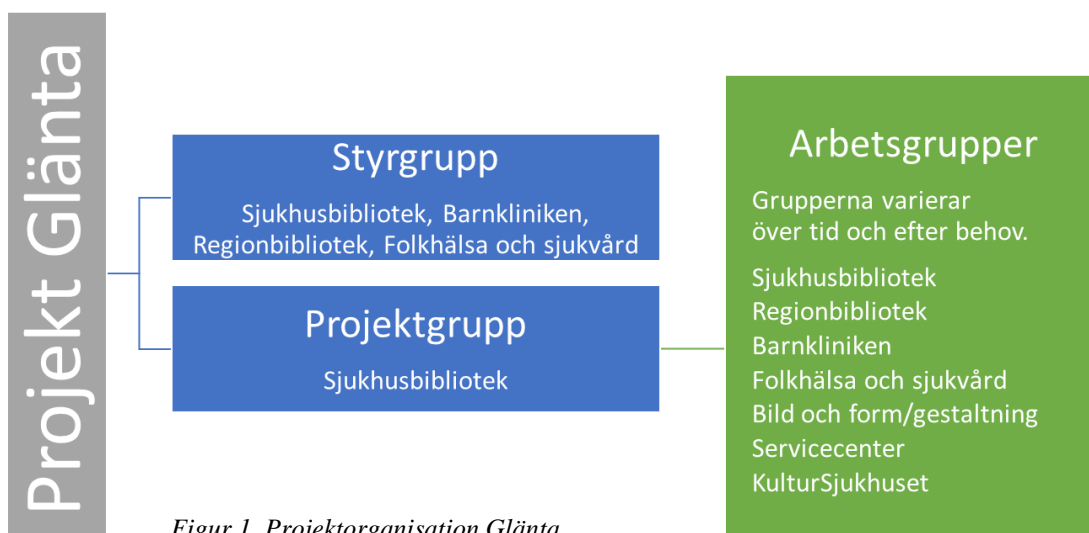
Lärande

Genom att dela kunskap och erfarenheter bygger vi en gemensam grund tillsammans med våra samarbetsparter. Vi behöver vara uppdaterade i aktuell forskning om barn, kultur och hälsa för att kunna arbeta evidensbaserat. Ett utvecklingsarbete är i sig en lärandeprocess. Exempel på lärande aktiviteter är studiebesök, föreläsningar och nätverksarbete.

Resultat

Samverkan

Halvvägs in i projektet ser vi projektorganisationen som ett resultat av vårt arbete för samverkan och förankring. I Figur 1 framgår vilka enheter som deltar eller har deltagit i projektarbetet hittills. Arbetsgrupperna kan se olika ut över tid och insatserna varierar beroende på vilka frågor vi jobbar med. Sjukhusbiblioteket har en central samverkansroll.

Figur 1. Projektorganisation Glänta

Barnrond

Inför arbetet med att iordningställa det nya barnbiblioteket genomförde vi en Barnrond anpassad för vår verksamhet. Vi ville lyssna in och fånga upp vad barn som besöker sjukhuset vill ha i ett bibliotek, vad som är viktigt för oss att tänka på och om det fanns några särskilda önskemål. Två bibliotekarier träffade tio barn i åldrarna 5-11 år, med föräldrar.

Om medier

När vi såg oss omkring i sjukhusbiblioteket sa flera barn att här finns mycket böcker och det är bra. Det behöver vi ha i det nya barnbiblioteket också, och en hylla för böckerna. Några barn och föräldrar nämnde dator eller surfplatta för ljudböcker och spel. En pojke tyckte inte att det behövdes eftersom man har spel och musik och sådant i sin telefon. Den här pojken läste talböcker och hade Legimusappen.

Om möbler och inredning

Här duggade förslagen tätt: madrass, kuddar, filtar, hängmatta, gungstol, mysig belysning och gosedjur. Nästan alla barn – och nästan alla föräldrar – föreslog saccosäckar eller bean bags. I dem kan man sitta eller ligga lite hur som helst, de är roliga och sköna att sitta och läsa i. Det behövs en sittplats för vuxna också men det har lägre prioritet, de kan till exempel få en bänk.

Aktivitet, färg och form – en glänta

Mest ska man kunna läsa och ha det mysigt på olika sätt. En förälder började fantisera om olika miljöer och då ville barnet ha en skog. Tänk, en tunnel som man kan krypa genom och komma ut i en glänta med träd runtomkring.

Nya arbetssätt

Öppet rum

Sjukhusbiblioteket är centralt placerat i ett av sjukhusets huvudstråk. Mitt emot biblioteket öppnar sig en bred korridor till ett rum med tre väggar och här ligger det nya barnbiblioteket, tillgängligt dygnet runt för alla som besöker sjukhuset.

Den här ytan disponerades tidigare av Bild och form gestaltning, en enhet som har i uppdrag att konstnärligt gestalta offentliga rum inom Region Jönköpings län. Bild och form gestaltning ville lyfta barnperspektivet i vårdmiljön bland annat genom att köpa in bilder av barnboksillustratörer. Så föddes barnbiblioteket Glänta. I Glänta visar vi nyinköpt barnbokskonst som väntar på att få sin permanenta placering ute i verksamheterna, blandat med äldre konst ur samlingarna.

Det öppna och tillgängliga rummet ställer särskilda krav på möbler och inredning. Vi kan av brand- och säkerhetsskäl inte ha alla böcker framme när biblioteket är obemannat. Vi löser det med rullbara bokhyllor, låsbara bokskåp och Bokakuten, två mindre bokvagnar som körs ut vid stängning. Det är ofta skänkta fina böcker som barnen kan få ta med sig, det är frivilligt att lämna tillbaka dem.

Vi arbetar för att skapa en sagostig som binder ihop barnmottagning, barnbibliotek och lekterapi med en uteplats. Uteplatsen fick ny konst 2019 av Katarina Vallbo. Verket heter Tre hyenor och är tre sagolika djur som väcker nyfikenhet och inbjuder till reflektion.

Medier

I Glänta finns bilderböcker, kapitelböcker och faktaböcker för barn upp till mellanåldern. Det finns en hylla med böcker för speciella samtal, med berättelser om sjukdom och sorg och andra ämnen som kan vara svårt att prata om. Vi har kompletterat vårt fysiska bokbestånd med mångspråkiga barn- och ungdomsböcker. Arabiska, pashto, persiska och somaliska är de

språk som främst efterfrågas. Vi har även kompletterat med fler engelska titlar och textlösa böcker, så kallade silent books.

Inneliggande barn på sjukhuset kan läsa och lyssna på bilderböcker i sin telefon eller på sin surfplatta via appen Polyglutt. De får ett användarkonto av lekterapin eller biblioteket. Polyglutt är en digital bokhylla med kvalitetsmärkta bilderböcker som är inlästa på svenska och ett stort antal andra språk, inklusive teckenspråk och TAKK. Här finns inläsningar på språk som är svåra att köpa in via vanliga inköpskanaler, t ex dari.

I Glänta finns också ett Funtable, det är en jättelik surfplatta där vi har installerat Polyglutt tillsammans med några andra utvalda appar. Det har kanske inte helt oväntat visat sig vara en magnet, vi ser ofta barn som stannar till här.

Musikbyrån

Varje torsdag får Glänta besök av Musikbyrån. Clownen Dr Lowe, Pop-Ulla och Trall rullar runt med Musikbyrån på mottagningar, vårdavdelningar, i Glänta, korridorer och hissar och bjuder barn och familjer på musikaliska upplevelser. Pop-Ulla och Trall är musikaliska figurer som kan trolla fram toner och rytmer. Bakom Musikbyrån står KulturSjukhuset som jobbar med clowneri, sagor, musik och berättarverksamhet för barn och unga på sjukhus.

Barnens bokvagn och sagostund

Vi lät snickeriet renovera en gammal bokvagn och lacka den i en glad röd färg. Nu kallas den Barnens bokvagn och vi har fyllt den med böcker och besöker Lekterapin, syskon på neonatalavdelningen och barnklinikens dagvårdenhet. När det är sagostund på Lekterapin läser vi högt och pratar och tipsar om böcker.

Läsklubb

Läsklubb är en metod som går i linje med vår önskan om ett fördjupat biblioterapeutiskt arbetssätt. Metoden har utvecklats på BUS-biblioteket på Drottning Silvias barnsjukhus i Göteborg och innebär praktiskt att ge barn och unga på sjukhus möjlighet att ta del av litteratur på sina egna villkor och med en personlig kontakt på biblioteket.

Ett barn och en bibliotekarie bildar en egen klubb för högläsning tillsammans. En Läsklubb kan existera en enda gång eller pågå flera gånger i veckan under en lång tid. En läsklubbssomgång pågår i cirka en timma och erbjuds alla barn och unga mellan 1-18 års ålder. Det är barnets behov som styr och bibliotekarien är uppmärksam på barnets impulser och signaler. Böckerna som används väljs utifrån barnets intresse, om det är kapitelböcker som inte läses ut vid ett tillfälle så läggs de undan för fortsatt läsning nästa gång.

Vi antecknar vilka barn vi har varit hos, vad vi läste, hur det fungerade, vad barnet verkar gilla, om vi bestämt uppföljning. Barnet får ett Läsklubbbsokmärke, bibliotekarien och barnet skriver under med sina namn och så har de bildat en läsklubb. På bokmärket finns också kontaktuppgifter så att barn eller förälder enkelt kan höra av sig när de behöver det. Vår erfarenhet är att föräldrarna är väldigt positiva. De får en stunds avkoppling och ser att deras barn har en bra stund med någon som inte är kopplad till det sjuka i barnet utan det friska.

Vi kan med böckernas olika världar vända oss till det friska i barnet; nyfikenheten, fantasin, lusten. Att läsa ger också oss så mycket, vi kommer med ett äventyr i en berättelse och barnen ger tillbaka av sina berättelser. De handlar om gosedjur, kompisar, silverfiskar i hallen, cancer, semesterresor, tjuvar, snödroppar i rabatten och andra viktiga saker. Vi började arbeta utifrån metoden i januari 2020 och har hittills haft tolv tillfällen med Läsklubb. Med coronapandemin sattes våra läsklubbar på paus.

Höst i Glänta

Under några höstveckor är det full aktivitet i Glänta. Bild och form gestaltning visar nyinköpt konst för barn, KulturSjukhuset ger miniföreställningar, biblioteket och lekterapin har högläsning och pyssel.

KulturSjukhuset dramatiserar eller gör musikaliska tolkningar av barnboksillustrationerna som visas. Innan föreställningarna går de utklädda upp till barnavdelningarna och berättar om vad som ska ske. De barn som inte kan komma på grund av infektionsrisk eller annat skäl får privata föreställningar efteråt.

Höst i Glänta genomförs i år för tredje gången och de tre bilderboksskapare vars böcker och bilder vi har arbetat med är Maria Nilsson Thore, Marit Törnkvist och Per Gustavsson.

Take away och bokpicknick

Som alternativ när många aktiviteter har pausats på grund av covid-19 kan man få en take away-kasse med böcker på biblioteket eller låna en picknickkorg fylld med bilderböcker på Lekterapin.

Lärande

Lärande finns i alla delar och i varje steg i projektet, utrymmet här räcker inte för att beskriva det. Några exempel är besök på BUS-biblioteket i Göteborg, lunchföreläsning om Läsklubb med Eva Selin och möten via länk med Alva kultur i Umeå med anledning av deras projekt Med famnen full av äventyr.

Vi upplever att det saknas studier och alltså finns kunskapsluckor när det gäller biblioterapeutiskt arbetssätt för barn och unga. Ett exempel är en kartläggande litteraturoversikt som WHO gav ut 2019 om vilken evidens som finns för att kultur bidrar till hälsa och välmående. Där finns barn och läsning med i flera sammanhang, både väldokumenterade som vid språkutveckling och lite mer oväntat som hälsofrämjande faktor i en studie om övervikt, men inget som riktigt motsvarar det vi jobbar med.

Diskussion

Vi ser en positiv utveckling av de samarbeten vi har inlett och som vi kan utveckla ännu mer. Sjukhusbiblioteket har fått en starkare koppling till vården. Vi upplever att vi finns med i ett djupare sammanhang. Vi är delaktiga på ett nytt sätt och möter större förståelse från vårdpersonal för oss som bibliotek. Genom att samverka kan vi stärka barn och ungas möjlighet att ta del av, och delta i, kulturell verksamhet, och bidra till att göra barnets upplevelse på sjukhuset mer positiv.

I år har vi alla mött oväntade utmaningar med covid-19, och som många andra har vi fått nya insikter om digitala mediers möjligheter. Vi ser till exempel appen Polyglutt som ett värdefullt komplement både när vi inte får träffa barn på grund av infektionsrisk, när biblioteket är stängt och när vi träffar barn och föräldrar med annat modersmål än svenska. För en del barn kan nog också den digitala vägen till berättelser upplevas som trygg i en främmande miljö med många nya personer, som det kan vara på sjukhuset.

Kärnan i det vi vill utveckla leder oss ofta tillbaka till Läsklubb, till den sorts erfarenheter och relationer som skapas av att läsa tillsammans. Vi tror att det konkreta och fysiska spelar roll, högläsningen och närheten till en annan person liksom den fysiska boken och texten. Det händer något i mötet mellan verklighetens här och nu och de osynliga världar som finns i litteraturen och inom oss själva, både hos barnet och den vuxne som delar en läsupplevelse.

Vår förhoppning är att pröva och utveckla arbetssätt som efter projektets slut kan integreras i bibliotekets ordinarie verksamhet, med fokus på biblioterapeutisk metod. Vi vill också fördjupa oss mer i forskning inom fältet för att stärka den teoretiska grunden för vårt arbete. Vi vill påverka och inspirera till nya studier och forskningsprojekt, då vi upplever att biblioterapi för barn är ett område med kunskapsluckor och mer forskning skulle vara önskvärt.

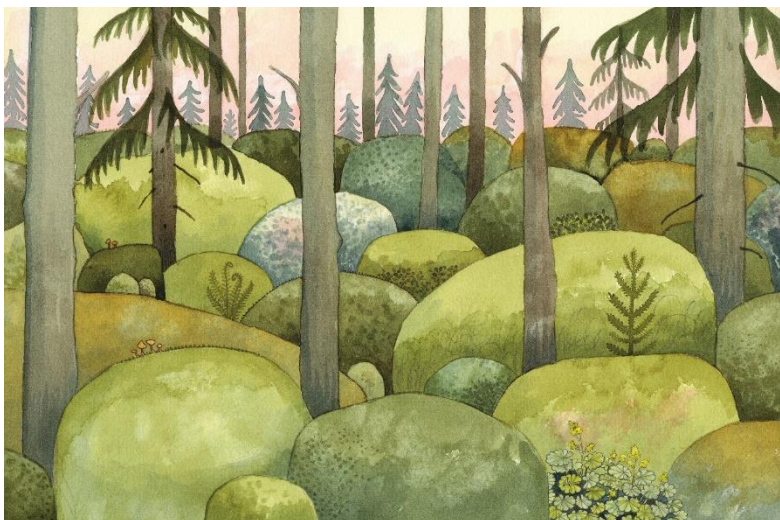

Illustration Maria Nilsson Thore

Käll- och litteraturförteckning

Graube, Karin & Selin, Eva. (2016). *"Det blev roligare när du kom"- Läsklubb på Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus*. Paper presenterat på Mötesplats Profession-Forskning 2016, Borås, 27-28 oktober 2016.

Folkhälsa och sjukvård i Jönköpings län (2019). *Barnrond*. Hämtad 25 maj 2020, från <https://folkhalsaochsjukvard.rjl.se/sidor/folkhalsa/barnrond>

KulturSjukhuset (2020). *Kultursjukhuset – Rum för fantasi och kreativitet*. Hämtad 1 okt 2020, från <http://www.kultursjukhuset.se>

Loman, Stina (2018). "Spänning i sjukhuskulvert". *Biblioteksbladet*, nr 6, s. 38-39.

Nero, Kristina. (2018). *Doktor Lowe: en sjukhusclown*. Habo: Kultursjukhuset.

Selin, Eva. (2019). *Läsklubb pågår! : en metodbok om högläsning som biblioterapi*. Lund: BTJ Förlag.

UNICEF (2018). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF.

World Health Organization. (2019). *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.